

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,

Смирної Ірини Михайлівни,

на дисертацію **Карпюк Дарини Романівни**

«Формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Формування цифрової компетентності фахівців у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи набуває особливої значущості, саме в умовах цифрової трансформації всіх сфер сучасного суспільного життя. Зміна професійних вимог, поява нових цифрових інструментів для опрацювання, збереження, обміну та доступу до інформаційних ресурсів вимагає переосмислення традиційних підходів до професійної підготовки майбутніх бакалаврів відповідного профілю.

Дисертація **Карпюк Дарини Романівни** повною мірою відповідає пріоритетним напрямам розвитку вищої освіти України, задекларованим у стратегічних документах Міністерства освіти і науки України, зокрема Концепції розвитку цифрових компетентностей громадян, Концепції цифрової трансформації освіти і науки України, а також Плані дій ЄС щодо цифрової освіти на 2021–2027 роки. Вона логічно вписується у глобальний дискурс цифровізації освіти, де одним із ключових елементів виступає розвиток цифрової грамотності, цифрових навичок і культури в професійному середовищі.

Особливу цінність дослідженню надає обґрунтоване авторкою виявлення суперечностей між зростаючими вимогами інформаційного суспільства до цифрової підготовки фахівців, і наявним станом реалізації відповідної складової у процесі фахової підготовки. Саме на ці аспекти спрямоване це дослідження, в якому розкрито, структуровано і науково обґрунтовано процес формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Актуальність теми також зумовлена розширенням функціоналу професіоналів зазначеної сфери: від традиційного опрацювання інформації – до управління електронними базами даних, цифрових сховищ, інтеграції з відкритими науковими екосистемами, підтримки користувачів у цифровому середовищі. Відтак, оновлення змісту, методів і засобів підготовки таких фахівців є необхідною передумовою успішної реалізації освітніх і професійних стандартів.

Обґрунтованість наукової проблеми та вибір напрямку дослідження зумовлені також тим, що цифрова компетентність визначається не лише як здатність оперувати технічними інструментами, а й як інтегральна якість фахівця,

що охоплює критичне мислення, здатність до аналізу інформації, розв'язання проблем, цифрову безпеку, академічну доброчесність, а також готовність до постійного професійного розвитку в умовах цифрового суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану Українського державного університету імені Михайла Драгоманова й безпосередньо пов'язане з науковими розвідками, що здійснюються в межах зведеного плану науково-дослідних робіт у сфері освіти, науки та інноватики. Обраний напрям дослідження співзвучний завданням державних програм із розвитку цифрових компетентностей, трансформації професійної освіти та підтримки інновацій в інформаційно-бібліотечній сфері.

Результати дисертаційної роботи мають вагоме значення не лише в теоретичному контексті, а й у прикладному вимірі – для удосконалення змісту навчальних програм, розроблення цифрових курсів, підготовки методичного забезпечення та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертаційне дослідження Карпюк Дарини Романівни має комплексний характер і спрямоване на розв'язання важливої науково-педагогічної проблеми – модернізації фахової підготовки майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах цифрової трансформації суспільства.

Досягнуто мету дослідження, яка полягала в теоретичному обґрунтуванні, проектуванні та експериментальній перевірці ефективності впровадження структурно-логічної моделі формування цифрової компетентності у процес фахової підготовки здобувачів за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. Зазначене здійснено в контексті потреб оновлення освітніх стандартів, забезпечення відповідності сучасним технологічним викликам та підвищення цільової підготовки фахівців для функціонування в цифровому інформаційному середовищі.

До найсуттєвіших результатів дослідження належать: *розкрито об'єкт і предмет дослідження*, якими є відповідно: процес фахової підготовки майбутніх бакалаврів у ЗВО та структурно-логічна модель формування їх цифрової компетентності; *науково обґрунтовано та розроблено структурно-логічну модель формування цифрової компетентності*, що охоплює цільовий, змістовий, організаційно-технологічний і діагностично-результативний блоки. Модель реалізується на основі принципів системного, діяльнісного, компетентнісного та інтегративного підходів; *визначено, уточнено й структуровано понятійно-категоріальний апарат дослідження*, зокрема введено авторські трактування понять: «цифрова компетентність», «фахова підготовка», «процес фахової підготовки у ЗВО»; *розроблено змістове, організаційно-методичне й інформаційно-технологічне забезпечення моделі*, що охоплює систему міжпредметних зв'язків між блоками освітньо-професійної програми та враховує цифрову складову підготовки; *сформовано комплекс освітніх компонентів галузі*

знань 02 «Культура та мистецтво» за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, адаптованих до формування цифрової компетентності. Розроблено силабуси з навчальних дисциплін, зокрема: «Електронний документообіг», «Інтернет-маркетинг», «Методи та засоби інформаційної діяльності», «Автоматизовані інформаційно-документні системи» тощо; запропоновано критерії оцінювання рівня сформованості цифрової компетентності, які охоплюють цифрову операційність, цифрову грамотність та інформаційно-аналітичну операбельність, а також рівні сформованості: низький, достатній і високий; проведено контент-аналіз чинних нормативних і технічних документів, що регламентують професійну підготовку фахівців за спеціальністю 029, в контексті цифрових змін в освіті; здійснено структурування архітектури цифрової компетентності як багаторівневої системи, що включає адаптивні й інтерактивні компоненти управління цифровою діяльністю в професійному середовищі; обґрунтовано та апробовано методiku організації фахової підготовки, яка інтегрує цифрові освітні практики, нові змістові блоки й технології, що відповідають вимогам інформатизації освіти; здійснено поетапну експериментальну перевірку ефективності розробленої моделі, яка включала констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Експертне оцінювання підтвердило її позитивний вплив на рівень цифрової компетентності майбутніх фахівців; запропоновано практичні рекомендації щодо оновлення Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа у частині цифрових компетентностей та програмних результатів навчання.

Таким чином, дисертаційна робота містить вагомий теоретичний й прикладний результати, що мають значення для вдосконалення фахової підготовки у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи, розширення цифрових освітніх практик, підвищення якості освітніх програм у закладах вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачкою. У ході дисертаційного дослідження Карпюк Дарини Романівни вперше отримано результати, що мають значущу теоретичну і практичну новизну та розширюють наукові уявлення про формування цифрової компетентності у процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а саме:

Розроблено, обґрунтовано та верифіковано структурно-логічну модель формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів, реалізовану на основі системного, компетентнісного, діяльнісного та інтегративного підходів.

Уточнено структурну архітектоніку моделі, включаючи її змістове, організаційно-методичне та інформаційно-технологічне забезпечення, що охоплює міжпредметні зв'язки освітніх компонентів і їх цифрову складову.

Сформульовано авторське тлумачення ключових понять: «цифрова компетентність», «фахова підготовка», «процес фахової підготовки у ЗВО» – із

чітким урахуванням специфіки спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа та актуальних нормативних засад.

Визначено критерії та показники оцінювання сформованості цифрової компетентності здобувачів освіти, які включають цифрову операційність, цифрову грамотність, інформаційно-аналітичну операбельність; визначено три рівні сформованості: низький, достатній, високий.

Здійснено поглиблений контент-аналіз нормативно-правової, технічної та освітньої документації, що регламентує цифрову підготовку фахівців у межах вищої освіти за спеціальністю 029, із виявленням чинників цифрової трансформації освіти.

Структуровано архітектуру цифрової компетентності майбутніх бакалаврів як багаторівневої системи, яка включає адаптивний, когнітивний, операційно-інструментальний та рефлексивний компоненти.

Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення цифрової підготовки на основі структурно-організаційного та структурно-функціонального аналізу.

Удосконалено методику організації фахової підготовки, яка передбачає впровадження інноваційних цифрових освітніх практик, розробку актуалізованого змісту освітніх компонентів і модернізацію навчальних дисциплін на основі цифрових технологій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Дисертаційна робота Карпюк Дарини Романівни базується на актуальній науковій проблемі, сформульованій у контексті низки концептуальних протиріч, які обумовлюють потребу у вдосконаленні фахової підготовки майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Йдеться, насамперед, про невідповідність між ризиками соціальної нестабільності цифрового суспільства і необхідністю забезпечення адаптивного потенціалу освітніх програм; з одного боку – зростаючі вимоги до цифрової компетентності фахівців, з іншого – обмеженість методичних підходів до її формування в закладах вищої освіти.

Актуальним є також виявлений розрив між рівнем цифрової підготовки здобувачів освіти та очікуваннями з боку професійного середовища – державних установ, виробників інформаційних продуктів, закладів культури й науки. Додатково ускладнює ситуацію наявна диспропорція між організаційно-методичним наповненням освітніх програм і результатами навчання зі спеціальних дисциплін, що відображають цифрову компетентність лише фрагментарно.

У дисертації коректно визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та гіпотезу дослідження. Їх реалізація забезпечена застосуванням відповідного методологічного апарату, що спирається на компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та інтегративний підходи. Використані теоретичні й емпіричні методи (аналіз джерел, контент-аналіз, проєктування

моделі, педагогічний експеримент, статистична обробка даних) дозволили забезпечити достовірність і верифікованість наукових результатів.

Обґрунтованість висновків підсилена об'ємною джерельною базою, яка охоплює як український, так і зарубіжний контекст розвитку цифрової освіти. Актуальні нормативні документи, міжнародні концепції цифрових компетентностей, результати професійних досліджень послідовно враховані у змісті роботи та слугують основою для формування переконливої наукової аргументації.

Результати дослідження пройшли належну апробацію – у межах виступів на науково-практичних заходах, у публікаціях у фахових виданнях, а також через упровадження авторських розробок у закладах вищої освіти, що здійснюють підготовку за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. Це свідчить про реальну цінність роботи для професійної підготовки фахівців інформаційної галузі.

Загалом, наукові положення, висновки й рекомендації, представлені в дисертації, мають високий ступінь теоретичної і практичної обґрунтованості, логічно впливають із мети дослідження, підтверджені результатами експериментальної роботи та відповідають вимогам до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практична значущість результатів дисертаційного дослідження Карпюк Дарини Романівни виявляється насамперед у розробленні, обґрунтуванні та впровадженні у фахову підготовку майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи структурно-логічної моделі формування цифрової компетентності, орієнтованої на поетапне досягнення професійно релевантних цифрових умінь.

Сформовано комплекс освітніх компонентів у межах галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що включає оновлений зміст навчальних дисциплін, спрямованих на формування цифрової грамотності, операційної цифрової компетентності, інформаційної аналітики.

Авторкою запропоновано модернізований зміст програмних результатів навчання, загальних і фахових компетентностей, що може слугувати основою для внесення пропозицій до оновлення Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Розроблено силабуси та методичне забезпечення дисциплін фахового спрямування з цифровим акцентом: «Електронний документообіг», «Інтернет-маркетинг», «Інформаційний сервіс Інтернет», «Методи та засоби інформаційної діяльності», «Автоматизовані інформаційно-документні системи з використанням ІКТ». Ці розробки призначено для підвищення ефективності формування цифрової компетентності у межах типових навчальних планів.

Результати дослідження впроваджено в освітню практику таких закладів вищої освіти: Український державний університет імені Михайла Драгоманова (акт впровадження № 282/2 від 09.10.2024 р.); Заклад вищої освіти «Академія рекреаційних технологій і права» (довідка № 213/1 від 26.11.2024 р.); Університет Григорія Сковороди в Переяславі (довідка № 1000 від 13.12.2024 р.). Одержані результати мають потенціал до подальшого масштабування, зокрема у процесі розроблення нових освітніх програм, проведення підвищення кваліфікації фахівців інформаційної сфери, а також у контексті оновлення цифрової складової нормативно-освітньої документації на національному рівні.

Таким чином, результати дослідження мають як теоретичну, так і прикладну цінність, забезпечуючи можливості для оновлення змісту фахової підготовки, гармонізації її з європейськими цифровими стандартами та підвищення якості підготовки здобувачів вищої освіти до цифрової професійної діяльності.

Оцінка структури, змісту та завершеності дисертаційної роботи. Дисертаційна робота **Карпюк Дарини Романівни** є логічно вибудованим, структурно завершеним дослідженням, що висвітлює складну й актуальну проблему формування цифрової компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Зміст відповідає меті, завданням і паспорту спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» та побудований із дотриманням усіх вимог до наукових праць такого типу.

Рукопис складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списків використаних джерел до кожного розділу, а також додатків. Загальний обсяг дисертації становить 302 сторінки. Структурна організація праці забезпечує послідовний виклад теоретичних засад, методичних рішень та результатів емпіричної перевірки авторської моделі.

У вступі авторка чітко обґрунтувала актуальність теми, визначила мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, подала методологічні основи, зазначила наукову новизну, практичну значущість і апробацію результатів.

Перший розділ – *«Теоретичні засади формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці»* – вирізняється високим рівнем аналітичності та концептуального опрацювання. На позитивну оцінку заслуговує проведений авторкою контент-аналіз правового регулювання фахової підготовки за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа та структурний аналіз технічного регулювання, що дозволили виявити відповідність нормативних документів міжнародним стандартам цифрової освіти.

Значущим є те, що дисертантка охопила три рівні аналізу – правовий, технічний та педагогічний – і на цій основі узагальнила підходи до трактування цифрової компетентності, що забезпечило глибину й системність викладу. Варто схвально оцінити вивчення зарубіжних рамкових моделей цифрової

компетентності, зокрема DigComp, UNESCO ICT-CFT, ICILS, що слугували методологічною основою дослідження.

Окремої уваги заслуговує спроба авторки вивести цифрову компетентність за межі технічного розуміння, трактуючи її як інтегративне утворення, що охоплює когнітивні, мотиваційні, операційно-діяльнісні та рефлексивні складові. У розділі чітко простежується взаємозв'язок між компонентами цифрової компетентності й ключовими елементами фахової підготовки майбутніх бакалаврів у LIS-сфері.

Другий розділ – *«Методичні засади формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці»* – поєднує теоретичну глибину з прикладним наповненням. Значущим результатом є концептуалізація та представлення структурно-функціональної моделі, що охоплює чотири блоки: цільовий, змістовий, організаційно-технологічний і діагностично-результативний.

На позитивну оцінку заслуговує розкриття змістових і функціональних характеристик кожного блоку моделі, що забезпечує її цілісність і практичну придатність для запровадження в освітній процес. Важливим доповненням є розроблений діагностичний інструментарій оцінювання сформованості цифрової компетентності, що включає конкретні критерії (цифрова операційність, цифрова грамотність, інформаційно-аналітична операбельність) і чітко сформульовані рівні – початковий, достатній, високий.

Третій розділ – *«Обґрунтування, проєктування та верифікація структурно-логічної моделі формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці»* – містить обґрунтування та експериментальну перевірку наукової гіпотези й ефективності структурно-логічної моделі.

На позитивну оцінку заслуговує розроблення деталізованого критеріального апарату, побудованого на основі таксономічного аналізу й чіткої логіки вимірювання змін. Об'єктивність оцінювання підтверджена застосуванням статистичних методів аналізу, зокрема критерію χ^2 Пірсона, що надало емпіричним результатам вагомості.

Варто відзначити чіткість методичної організації експерименту: опис вибірки, етапів навчального впливу, інструментів діагностики, а також надання якісної інтерпретації результатів, з фіксацією динаміки змін у рівнях сформованості цифрової компетентності у контрольній та експериментальній групах. Це засвідчує не лише наукову дбайливість, а й педагогічну проникливість дослідниці.

Таким чином, кожен з розділів дисертації демонструє високий рівень аналітичної та методичної культури, логічну послідовність, наукову новизну й практичну спрямованість. Робота є цілісним, обґрунтованим дослідженням, що завершено як у теоретико-методологічному, так і в прикладному вимірах.

Це свідчить про високу практичну значущість дослідження та його ефективне застосування у підготовці майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Карпюк Дарини Романівни, вважаємо за доцільне виокремити окремі дискусійні положення, які потребують уточнення, що не знижують загальної наукової цінності дослідження:

1. На нашу думку, у підрозділі 1.1 варто було б чітко диференціювати поняття «цифрова компетентність», «інформаційна компетентність», «ІК-компетентність», які вживаються непослідовно та без належного розмежування. Залучення міжнародних рамок (DigComp 2.2, ISTE Standards) посилює теоретичну обґрунтованість дослідження.

2. Раціональним видається у підрозділі 2.2 доповнити опис структурно-функціональної моделі узагальненою схемою, що інтегрує її ключові блоки та забезпечує цілісне сприйняття моделі на етапі проектування.

3. Слушним вдається потреба доповнити підрозділ 2.3 коротким прикладом (кейсом) або фрагментом діагностичного завдання, що використовувалося для оцінювання цифрової компетентності. Це сприяло б підвищенню прозорості методики та її адаптивності до інших освітніх контекстів.

4. Доцільним було б також чітко розмежувати у підрозділі 2.3, які елементи діагностичного інструментарію є авторськими, а які – адаптованими з існуючих методик. Це дозволило б точніше оцінити рівень педагогічної інноваційності та внесок дисертантки у створення діагностичної системи.

Висловлені зауваження не знижують теоретичної та прикладної цінності проведеного Карпюк Д. Р. науково-педагогічного дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Робота містить вагомий науково-теоретичний й практико-орієнтований результати та має суттєве значення для розвитку й удосконалення фахової підготовки у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота **Карпюк Дарини Романівни «Формування цифрової компетентності майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці»** є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому запропоновано, теоретично обґрунтовано, експериментально перевірені результати щодо теоретико-методологічних і дидактичних засад цифрової підготовки майбутніх фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», розробленні структурно-функціональна та структурно-логічна моделі формування цифрової компетентності, визначенні їх змістові компоненти, критерії та рівні сформованості.

Робота вирізняється науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю, практичною цінністю та повністю відповідає критеріям, що висуваються до

кваліфікаційних наукових досліджень, відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Вважаємо, що авторка дисертації Карпюк Дарина Романівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Ірина СМІРНОВА

*Підпис Смирнкової І. М. підтверджую
Головний ораховець Ю. Я. Бенкова Т. С.*